

РЕЗЮМЕТА

на научните трудове

на д-р Десислава Иванова Ванкова, дм

Катедра „Социална медицина и организация на
здравеопазването“

1.

Ванкова, Д., ЩАСТИЕ, КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ И ЗДРАВЕ.

Научно изследване на класическите философски принципи за щастието и еволюцията им до оценка на иновативните здравни технологии. Варна, 2016, 151 страници, Издателство към Медицински университет- Варна. Рецензенти: Доц. Невяна Фесчиева, д.м. , Проф. д-р Христина Групчева, д.м.н.

“Щастие, качество на живот (КЖ) и здраве“ като приложна научна област без съмнение е интердисциплинарна територия.

Основна цел на настоящото проучване е да се направи теоретичен обзор и анализ на щастието и КЖ, две концепции, които преобразяват този свят включително и в областта на здравеопазването. Обобщава се влиянието и приложението на тези концепции в контекста на медицината и общественото здраве.

Конкретните задачи, които произтичат оттук са:

1) проследяване на световния научен опит в изследванията, свързани с влиянието на щастието върху здравето; 2) представяне на

инструментите за измерване на субективното здраве като начин за оценка на здравните нужди и на резултатите от терапевтични или обществено-здравеопазни интервенции; 3) предлагат се начини за идентифициране на здравните неравенства и модел за справяне с проблеми на ниво формиране и оценка на здравните политики. Монографията би могла да бъде учебно помагало при преподаване и изучаване на индикаторите за позитивно здраве, в това число и на концепциите за КЖ и качеството на живот, свързано със здравето (КЖсЗ), в обучителните модули по социална медицина и биостатистика за студентите по медицина, фармация, дентална медицина, както и за другите медицински и здравни специалности.

Като концепция, КЖ води началото си от щастието, затова и в I Глава - Науката за щастието, се отделя заслуженото на изследванията, свързани с него. Щастието е монографичната отправна точка за последващите проучвания, свързани с КЖ и здравето. Разглежда се „Щастието като философска категория“. Проследява се развитието на нови научни области като „икономика на щастието“ и „позитивна психология“.

Социалният потенциал на концепцията КЖ (II Глава - Концепцията „Качество на живот“) се крие в нейната позитивна същност и интердисциплинарна приложимост. Първоначално КЖ се разглежда в исторически и европейски контекст. Изследват се различни подходи и си представят много европейски изследвания в тази област, както и в българския контекст. Изследването продължава с приложенията на идеята за КЖ в здравеопазването, които са представени в III Глава: Здраве, качество на живот и щастие. В III Глава, 1 част - “Здраве” и “качество на живот” в здравеопазването се проследява преминаването на концепцията за здравето

от предимно негативните измерения на смъртност, болестност, инвалидизация към позитивни измерения и подходи. Във втората част „Качество на живот в медицината“ (III Глава, 2 част) се разглежда приложението на КЖ и КЖсЗ в терапевтичния процес и в клиничните изпитвания. В областта на общественото здраве (III Глава, 3 част) концепцията за КЖ или КЖсЗ вече е част както от социалните, така и от здравните индикатори за оценка на резултати и анализ на нуждите и ресурсите при планиране на здравно-промоционални интервенции. В III Глава, 4 част - „Инструментариум за измерване на КЖ и за оценка на иновативните здравни технологии“ е направен преглед на различните подходи/школи в областта на оценката на здравето.

Представените тук концепции и идеи нямат амбициите да са универсални, а само научно обосновани и оригинални по своя характер. Вярно е, че научните разработки бързо остаряват, но когато те са свързани с вечни теми като щастие, благосъстояние, благоденствие, КЖ и здраве, имат шанса да останат „млади“ и вдъхновяващи.

II. ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

2. Ванкова, Десислава, „Качество на живот, свързано със здравето в общността“, Автореферат на дисертационен труд за присъждане на образователна научна степен „Доктор“, по професионално направление: Медицина, научна специалност: „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“. 2013, Варна.

Здравето е позитивна концепция. Налице е нарастващ интерес към това как индивидът възприема своето собствено здраве и какво може да бъде направено за неговото подобряване от здравно-промоционална гледна точка. Индивидуалната промяна към здравословно поведение трябва да бъде потенцирана от окръжаващата среда, като се осигурява социална подкрепа и взаимопомощ.

Цел на изследването е да се проучи качеството на живот, свързано със здравето (КЖсЗ) на ниво общност в количествен и качествен аспект, и да се анализира влиянието на социално-икономическите (с акцент върху социалния капитал), демографските и някои поведенчески детерминанти върху КЖсЗ.

В проучването е приложен микс-метод дизайн, като се използват предимствата както на количествения (измерване на КЖсЗ сред жителите на град Бургас), така и на качествения подход (Делфи-метод) при събиране и анализ на данните. В изследването се цели да се предоставят доказателства в подкрепа на идеята за централното място, което трябва да има концепцията „качество на живот“ в развитието на общественото здравеопазване в България. Предлагат се иновативни идеи в областта на изследване на здравето, които да бъдат алтернативи или допълнение на рутинните здравни изследвания и да обогатяват настоящите здравни политики в общността.

Проучването бе проведено в контекста на липсващи подобни изследвания в България, особено в областта измерване на КЖсЗ и на взаимовръзките между субективната оценка на здравето и различните здравни детерминанти на нивото на общността.

За първи път в България се събират заедно в едно изследване концепциите „качество на живот”, „промоция на здраве”, „детерминанти на здравето”, „общност“ и „социален капитал“. За първи път у нас се прави изследване на здравословното състояние на населението на нивото на общността чрез използване на инструментариум за оценка на КЖсЗ. Прилага се инструмент изработен и валидиран от Европейската експертна група EuroQol: EQ-5D-3L – Въпросник за здравословното състояние – Българска версия.

Проведеното проучване показва на практика как може да бъде изследвано и мониторирано КЖсЗ в дадена общност или в национален мащаб. Използваният EQ-5D-3L – Въпросник за здравословното състояние е достъпен и лесно приложим инструмент за измерване на субективното здраве. За нуждите на количественото изследване бе разработен Наръчник с указания как да се попълва и работи с EQ-5D-3L – Въпросника, който може да бъде използван и за последващи проучвания с този инструмент за оценка на здравето.

Настоящото изследване предоставя теоретичен модел за провеждане на Делфи-проучване сред експерти, който беше използван в това проучване и може да бъде прилаган, когато се цели достигане на консенсус по различни въпроси, засягащи живота в общността.

III. ПЪЛНОТЕКСТОВИ ПУБЛИКАЦИИ В РЕФЕРИРАНИ МЕЖДУНАРОДНИ НАУЧНИ СПИСАНИЯ.

3. **Vankova, D., de Leeuw, E., 2001. Public Health Human Capacity Building in Bulgaria- Theory and Application of SWOT analysis, Internet Journal of Public Health Education, B 18-47, Accepted 22.04.2001, ASHER edition, www.ensp.fr/asphe/I-jphe**

Abstract: Countries of Central and Eastern Europe still face tremendous challenges in reforming their health systems. One part of those systems is public health training. The one country we will focus on in this article is Bulgaria. The recent history of Bulgaria is reviewed with special emphasis on health and medical training at the university and post-graduate level. In spite encouraging developments Bulgaria can as yet not avail of a ‘modern’ school of public health. Public health training systems are still largely embedded in the old paradigms of ‘hygiene’ and ‘biomedical prevention’. In order to initiate a response to that situation we have carried out a SWOT analysis (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats). Contrary to popular belief, SWOT analyses must follow strict guidelines in order to be credible instruments of change. We therefore describe the theoretical backgrounds and rationale of such analyses before proceeding to its application to the Bulgarian situation. Our analysis reveals that there are both strengths and opportunities for the establishment of a modern School

of Public Health in Bulgaria. They must, however, outweigh the weaknesses and threats to such a development. In our view, increased international collaboration, more awareness of public health issues in Bulgaria as well as between Bulgaria and the European Region, and the development of a more outward-looking workforce shall enhance the chances of the rapid establishment of a modern School of Public Health in the country.

Keywords: Bulgaria, Medical Education, Public Health History, SWOT Analysis, School of Public Health

4. **Vankov, P., Vankova, D., 2015. Experience-based innovative programme in Varna, Bulgaria, education and professional development of engineers in the maritime industry, papers, the Royal Institute of Naval Architects: London, UK, pp. 23- 26.**

We live in the “ocean” of cyber-society and this speeds up the growth of all businesses. As a result, the maritime industry is making rapid progress. The sector of higher education has to develop even faster in order to be adequate to the changing needs of the maritime labour market. Therefore, the contemporary education of naval engineers requires the creation of modern programmes which deliver new competencies and skills. Such strategy is a key to success for a university which aims to educate and train marine professionals ready for real-life challenges. Moreover, academic collaborations between universities which are near neighbors could combine expertise and infrastructure and be real success-stories.

The traditional teaching methods offer too much theoretical knowledge which creates a stressful atmosphere. As a result, a lot of students are working below their intellectual capacities during tutorials. This excessive theoretical accent does not reflect the dynamics of the rough sea circumstances, for example. It has been proven that basic practical tasks cannot be understood and solved by the traditionally educated students. A sustainable education of naval engineers is not possible if it is not “alloyed” with real-life cases. A novel experience-based model has been developed and applied while teaching some subjects in the Naval Academy Varna, Bulgaria. The innovative approach respects the fundamental principles of interactive teaching and positive education. Further, the potential of technologies is utilized. The essential prerequisite for the successful application of the model is the effective communication during classes/lectures. This is possible if the tutor has not only theoretical competencies but also field-experiences. The contemporary educator has to be an expert both in theory and practice in order to effectively teach his students how to cross “the bridge” which connects science with practice “coasts”.

5. **Vankova, D., Kerekovska, A., Kostadinova, T., Todorova, L., 2016. Researching health-related quality of life at a community level: survey results from Burgas, Bulgaria, Health Promotion International, Volume 31, Issue 3, 1 September 2016, Pages 534–541, doi: 10.1093/heapro/dav016, 5 year Impact Factor 2.223**

Abstract: Researching HrQoL at community level is an approach to understand the health inequalities. The objective of this study is to measure the health of a representative sample by conducting a population survey in Burgas by using the EuroQoL EQ-5D-3L questionnaire, and further to assess the influence of socio-economic, demographic, and behavioural factors on HrQoL. The relationship between HrQoL and social capital is analysed through a network-based approach.

The achieved ambition was to build the public health capacity of the key stakeholders in order to support decision making. Methods: A cross-sectional study was conducted in 2011 using a representative sample of the citizens of Burgas (n=1050, >18 years old). Respondents were selected through the method of two-stage random selection. HrQoL was assessed by the standardized EQ-5D-3L questionnaire. Results: People without any problem in all 5 dimensions represent only 26.5% (n=278) of the respondents, whereas 52.2% (n=548) reported a moderate problem in at least one dimension; any extreme problem reported 11.6% (n=122) of the respondents. The mean state of health recorded on the VAS was 70 (SD±23). There were differences in self-reported based on the respondent's age, occupation, education, income, smoking behaviour, membership in groups. People who have hobby and practice sports assessed their health status higher. The results were communicated in a following Delphi-study; a consensus has been reached that the combination of routine measures of health with measurement of self-rated health could provide better understandings of the community health needs. Key words: community health-related quality of Life, EQ-5D-3L, Bulgaria

6. **Georgieva, F., Vankova, D., 2016. Quality of Life of Patients with Lichen Simplex Chronicus, International Journal of Medicine and Pharmacy, June 2016, Vol. 4, No. 1, pp. 53-60; ISSN 2372-5087.**

Lichen Simplex Chronicus (LSC) definitely affects patient's quality of life as it is related to severe pruritus, sleep disturbances, anxiety and depressive disorders. Patients with LSC tend to have poor social status or interpersonal resources and a lack of flexibility. Therefore, a study of their self-reported health status alongside with a clinical investigation is a necessary precondition for successful therapeutic results.

The aim of the study is to assess the impact of LSC on patients' quality of life (QoL) with a standardized dermatology-specific quality of life instrument-Dermatology Life Quality Index (DLQI). Further, the influence of specific disease-related and socio-demographic characteristics on QoL have been analyzed. Materials and Methods: The presented QoL-study enrolls 190 out-patients diagnosed with LSC. It is a part of a wider research project on LSC. Demographic data and disease-related characteristics were collected in addition to the DLQI questionnaire. Individuals with psychiatric disorders and/or those using antidepressants have been excluded. The DLQI instrument consists of 10 questions (Q1 to Q10) grouped in six domains. The use of the standardized instrument allows some international comparisons.

Results and Discussion: LSH moderately affects the QoL of the patients research proves. Patients scores were significantly high for Q1 (symptoms), Q9 (sexual difficulties) and Q10 (treatment) ($p < 0=001$). All the reported and analyzed results indicate that LSH has a significant negative impact on all the QoL-domains for every patient ($p < 0.001$). No significant relationship could be found between patients' QoL and disease-related (duration and stage) and social characteristics (urban/rural and level of education) ($p=0.194$). Specific for our patients was high score for Q10 (treatment) (median 2.00, range 1.00-2.00) ($p < 0=001$). This is the first study in our country, which aims to measure the impact of LSH on patients' QoL among both male and female. DLQI proved to be a simple and practical questionnaire technique for routine clinical use.

Keywords: quality of life, lichen simplex chronicus.

7.

Vankova, D., E. Sotirova, V. Bureva, 2016. An application of the InterCriteria Analysis approach to health-related quality of life, Notes on Intuitionistic Fuzzy Sets, Vol. 21, 2015, No. 5, 40–48, Proceedings of 11th Int. Workshop on IFSS, Banská Bystrica, Slovakia, 30 Oct. 2015, ISSN 1310–4926.

Abstract: In this paper we present an application of the InterCriteria Decision Making (ICDM) approach to real data connected with health-related quality of life (HrQoL). The EQ-5D-3L questionnaire for measuring HrQoL for a representative sample of 1050 residents of Burgas is used. The aim is to analyze the correlations between the health indicators used by the questionnaire.

Keywords: Intuitionistic Fuzzy InterCriteria Analysis Method, Health-related quality of Life, EQ-5D-3L questionnaire, Intuitionistic fuzzy sets, Index matrix, Multicriteria decision making.

8.

Vankov, P., Vankova, D., 2015. Sustainable Educational & Emotional Model - an Experience from Bulgaria, EDULEARN15 Proceedings, International Conference on Education and New Learning Technologies, 6-8 July, pages 1600-1605. ISBN: 978-84-606-8243-1.

Resume: Nowadays communication among students and teachers is “breaking the walls” of the classrooms. The time of the paternalistic approach students-teacher is old-fashioned and not applicable. Interactive methodologies are the contemporary approach. Herewith is presented an educational model which has been built on the worldwide experience of the interactive teaching, like problem-based learning, suggestopedy, practice-based education. The proposed innovative pedagogical model, called by the authors - SEEM (Sustainable Educational & Emotional Model) is a design based on teaching practices and learning experiences. SEEM is a highly simplified model of the complex relations among teachers/tutors and students which are trying to conquer together the content of a subject using interactive methods and positive emotions. The model incorporates three main fields: context, content and methodologies as well as the actors.

Actors are the teacher/tutors and students. Context is about the ultimate educational environment in which we live and work. Our educational system is oriented towards the supply of a huge quantity of theoretical knowledge. We need to prepare a successful young people ready to adapt to the changing working market. However, a lot of students are working bellow their intellectual capacities because of stressful educational environment. Content is the theory of a concrete subject. A case-example will be given from the field of engineering graphics. Methodology is sustained by 3 pillars: 1) interactive teaching – there are many educational methods which have been applied for years like problem-based learning, suggestopedy, practice-based learning; 2) technology application; 3) positive emotions (positive education approach) – jokes are obligatory and sense of humor is a must.

Instead of setting students to compete against one another, learning is viewed as a cooperative process where teachers respect their students and each student’s input

is valued. The maximum of the assessment is guaranteed if the students show active learning and improvement compared to the starting point. The effective communication during classes and lectures is possible if the tutor or lecturer is a person with a field-experience, a professional who can freely give practical examples. To sum up, this methodology allows students to experience the positive reinforcement they need to encourage further learning, while giving teachers the tools they need to accomplish the difficult task of teaching to the entire class while adapting lessons to individual students' needs. Though applied in technical disciplines, SEEM has the ambition to be a universal model and starts with the premise that "all students can learn effectively, to their fullest potential, only if they enjoy".

9. **Evdokia Sotirova, Veselina Bureva, Irena Markovska, Sotir Sotirov, and Desislava Vankova, 2017. Application of the InterCriteria Analysis Over Air Quality Data, in Henning Christiansen, H el ene Jaudoin, Panagiotis Chountas, Troels Andreasen, Henrik Legind Larsen (Eds.): Flexible Query Answering Systems - 12th International Conference, FQAS 2017, London, UK, June 21-22, 2017. Proceedings. Lecture Notes in Computer Science 10333, Springer 2017, ISBN 978-3-319-59691-4, pages 226-239, SJR =0.315**

Abstract: In the paper application of the InterCriteria analysis approach to real dataset with instances of hourly averaged responses from an array of 5 metal oxide chemical sensors embedded in an air quality chemical multisensor device is represented. The InterCriteria analysis is a new method that can be used for multicriteria decision making. The aim is to analyze the correlations between 12 indicators representing the recordings of on field deployed air quality chemical sensor devices responses.

Keywords: Air quality InterCriteria analysis Intuitionistic fuzzy sets Index matrix Multicriteria decision making

10. **Vankova D., Sotirov S., Doukovska L., 2018. An Application of Neural Network to Health-Related Quality of Life Process with Intuitionistic Fuzzy Estimation. In: Atanassov K. et al. (eds) Uncertainty and Imprecision in Decision Making and Decision Support: Cross-Fertilization, New Models and Applications. IWIFSGN 2016. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 559, pp 183-189, Springer, Cham, SJR =0.12**

Abstract The Neural networks are a tool that can be used for the modelling of many systems and process behavior. Quality of life has been receiving significant attention in health care systems over the past years. In public health research the 'quality of life' concept is often analyzed in the frame of 'health-related quality of life'. The artificial neural networks can "understand" the information from the health care processes. For the estimations between these two concepts we use intuitionistic fuzzy set.

Keywords and phrases: Intuitionistic fuzzy set, health-related quality of life, neural networks.

11. Ванкова, Д., 2010. Качество на живот, свързано със здравето, Социална Медицина, Year XVIII, 1*10, стр. 6-9.

Резюме: Качество на живот- като идея и самостоятелна категория навлиза все повече в областта на здравеопазването. Статия има за цел да разгледа произхода и развитието на концепцията за Качество на Живот (QoL) в здравеопазването, очертава се домейна ‘Качество на живот свързано със здравето’ (HrQoL). Направен е синтезиран преглед на причините за навлизането в здравеопазването на QoL-подхода, разгледани са видовете HrQoL–инструментариум. Очертани са възможностите за приложенията на QoL-концепцията в областта на клиничната медицина и общественото здраве.

Ключови думи: Качество на живот (QoL), Качество на живот свързано със здравето (HrQoL), HrQoL–въпросници

12. Vankova, D., Kerekovska, A., Kostadinova, T., Feschieva N., 2012. Health-related Quality of Life and Social Capital at a Community Level – a review and research, Trakia Journal of Sciences, Volume 10, Supplement 3, p. 5-12.

Abstract: Health is a social phenomenon. The objective of this paper is to explore the concepts of Health-related Quality of Life and Social Capital and to present preliminary results from a study at a small area level, a part of which analyses the influence of social capital on health-related quality of life in the community. After reviewing definitions and the rise of interest in the links between health-related quality of life and social capital, data from a quantitative research on health-related quality of life, using EQ-5D questionnaire, is presented and a brief analysis of the influence of some health determinants. Our key message is that implementing strategies and initiatives which facilitate social capital may foster health and health-related quality of life.

Key words: Health-related quality of life, social capital, community, EQ-5D – questionnaire

13. Ванкова, Д., Ушева, Н., Фесчиева, Н., 2012. Качество на живот, свързано със здравето в общността. Резултати от проучване сред населението на град Бургас. Социална Медицина, Year XX, 2/3, стр. 26-29.

Резюме: Качество на живот, свързано със здравето (HrQoL) е основен индикатор за оценка на общественото здраве. Целта на настоящата работа е двукомпонентна. Измерва се HrQoL на представителна извадка от населението, живеещо в град Бургас. В допълнение, се измерва и анализира влиянието на демографски, социално-икономически и поведенчески детерминанти върху HrQoL. Методология - данните са събрани като се използва анкетен метод- стандартизиран въпросник за субективна оценка на здравето - EQ-5D Въпросник - здравен индекс за здравословното състояние - Българска версия. Формирана е стратифицирана послойна извадка (n= 1050; 18 + години). Резултати - 26.5% от респондентите са посочили, че са в добро здраве. 52.2% докладват проблеми в поне една от петте дименсии, а 11.6%

имат сериозни проблеми в някои от областите. Най-много проблеми са посочени в дименсията „тревожност/депресия“. Има разлики в самооценката на здравето според възрастта, пола, семейното положение, доходите, образованието. Анализирани са и връзката на здравния статус с пушаческите навици, спорт и хоби. Изводи - EQ-5D въпросникът е практичен и икономически изгоден начин за измерване на здравето на населението и за оценяване на разликите между отделни групи в общността. Периодични проучвания, като настоящото, са информативни за резултатността на интервенции, целящи промяна на окръжаващата среда и подобряване на здравето на населението.

Ключови термини: качество на живот, свързано със здравето (Health-related Quality of Life- HrQoL); общност (community); EQ-5D – въпросник

14. **Фесчиева, Н., Ванкова, Д., 2012. Качество на живот, свързано със здравето и общественото здравеопазване, Акценти, Социална Медицина, Year XX, 2/3, стр. 2.**

Резюме: Според Световната Банка качеството на живот е индикатор за устойчивото развитие на дадена държава. В общественото здравеопазване измерването на качеството на живот показва интерес към личния избор и оценка на това какво е здравословното състояние на отделния човек. Тези тенденции са тясно свързани с движението за правата на пациентите и с измерването на резултатите от дадена здравно-промоционална интервенция. От друга страна здравеопазвателната система е в криза. Унаследените проблеми се мултиплицират в резултат на финансовата криза. Още повече, че никоя държава не може да си позволи да прави всички неща нужни за подобряване на здравето и затова се търси систематичен метод за установяване на приоритети. Здравият разум ни води към идеята, че трябва да се концентрират ресурси там където те ще направят „най-доброто“. В здравеопазването „най-доброто“ означава максимално подобряване на човешкото здраве. Подобряването на здравето има две главни измерения: увеличаване на продължителността на живота и подобряване на качеството на живот. Знанията, които генерираме като изследователи в областта на общественото здраве, не са само интересни теории, които украсяват библиотечните рафтове и нямат никакво влияние върху живота на хората. Човешкият живот се изучава за да бъде подобряван. Има заявена ясна политическа воля за това: В приетата от Парламента през юли, 2011 „НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ – 2020“, „Здраве и качество на живота“ са сред общонационалните приоритети за развитие на науката в следващите години.

15. **Ванкова, Д., Мичева, И., Керековска, А., 2013. Микс-метод подхода в медицината, Социална Медицина, Year XXI, 2, стр. 16-17.**

Резюме. Все повече изследователи от областта на медицината и общественото здраве, използват микс-метод подхода при създаването на дизайна за своите популационни или клинични проучвания. Целта на настоящата статия е да представим този научен подход, да очертаем четирите основни вида дизайн и да дадем примери за изследователски проекти от областта на социалната и клиничната медицина, прилагачи микс-метод подхода.

Съкращения: Микс-Метод (ММ) подход; количествени (QUAN) и качествени (QUAL) методи; Качество на живот, свързано със здравето (КЖсЗ)

Keywords: mixed-methods approach and designs

16. **Ванкова Д., Керековска А., Костадинова Т., Фесчиева Н., 2013. Социален капитал – теория и приложение, Социална Медицина , Year XXI, 3, стр.7-9.**

Резюме: Социалният капитал е не само сбор от институции и организации, които поддържат обществото, а спойката, която придържа всички заедно. Проследява се развитието на концепцията и се разглеждат различните видове социален капитал. Анализирани са и ролята на социалния капитал като здравна детерминанта и са изброени проучвания, изследващи влиянието му върху здравето.

Key words: social capital, social determinants of health

17. **Ванкова Д., Керековска А., Костадинова Т., Фесчиева Н., 2013. Социалният капитал – детерминанта на качеството на живот, свързано със здравето, Социална Медицина , Year XXI, 3, стр. 9-12.**

Резюме: Социалният капитал доказано повишава качеството на живот, свързано със здравето. Общността е средата, в която здравните политики и интервенции имат потенциала да са устойчиви и да достигат до хората, за които са предназначени. Тук обединяваме в едно цяло тези три концепции. Цели се изясняването им и представяне на резултати от проучване на влиянието на социалния капитал върху качеството на живот, свързано със здравето сред общността на жителите на град Бургас. Изводът е, че инвестирането в развитието на социален капитал може да подобри здравето.

Key words: community, social capital, health-related quality of life

18. **Ванкова, Д., Керековска, А., Костадинова, Т., 2014. Концепцията „Качество на живот“ в общественото здравеопазване- традиции, изследователски опит и перспективи, Варненски Медицински Форум, volume 3, 2014, Supplement 2, стр. 18- 27.**

Резюме: „Качество на живот“ (КЖ) е доминираща концепция през новото столетие, свързана с това какво е за всеки от нас добър живот, благоденствие, благосъстояние, удовлетвореност от живота, щастие. Докладът се състои от три части: (1) Възникване на концепцията, определения и приложения в общественото здравеопазване; (2) Представяне на проучването „Качество на живот, свързано със здравето (КЖсЗ) в общността“, което е част от докторантски проект в катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“, МУ Варна и (3) Произтичащите от нашия изследователски опит препоръки и изводи.

Ключови думи: Качество на живот; здраве; проучване на нивото на общността.

19. **Керековска А., Ванкова Д., Фесчиева Н., 2014. Възрастните хора и общественото здравеопазване, Социална Медицина, 4, стр. 7-10.**

Резюме: Земята се превръща в „планета с посребрени коси“. Застаряването на населението е доминираща демографска тенденция за света, Европа,

България, а това е предизвикателство за общественото здравеопазване и за устойчивостта на здравно-осигурителните системи. Като отговор на тези факти в настоящата статия се прави обзор на демографските тенденции, обсъждат се някои митове за възрастните хора. Защиата се тезата, че хората над 60-65 годишна възраст са човешки и социален капитал, и техния потенциал трябва да бъде по-пълноценно използван.

Key words: active ageing, public health, myths

20. **Ванкова Д., 2014, Делфи – методът, същност и изследователски опит, Социална Медицина , 4, стр.19-20.**

Резюме. Консensusните методи се използват все по-широко за достигане на ниво на съгласие в общественото здравеопазване, медицината и фармацията. Целта е да се направи систематичен обзор на качествения метод за експертната оценка Делфи (Delphi Study) и да се покаже неговото конкретно приложение в проект, свързан с изследване на качеството на живот на нивото на общността.

Keywords: Delphi Study, setting priorities application

21. **Mancheva, P., Vankova, D., 2015. Preparing Patients for Handicap-Stage Assessment and the Challenges for the General Medical Practice, Scripta Scientifica Salutis Publicae, Volume 1, N 1, p. 45 – 51.**

Resume: General Practitioners (GPs) face a variety of administrative challenges during their daily work. One of them is the growing number of patients who demand assessment for a handicap stage from the Territory Expert Medical Commissions (TEMC). The General Medical Practice (GMP) is the starting point of the Expert Decision (ED) procedure. GMP is also the place where the patients come back with questions about the patients' rights which they obtain receiving ED. The people with disabilities have to traverse a difficult way in order to receive a handicap stage (percentage). The key to success is the competent preparation of the patient by the GMP for the TEMC-examination. This also is a guarantee of the normal functioning of the whole System for Medical Expertise of Working capacity (MEW). The continuous medical education of the GPs is an opportunity to enrich and update their knowledge and competences about MEW-procedures. The long-term strategy is to guarantee the patient' rights which are explicitly formulated by the law. As a result, justified patients' complains will be avoided. The overall aim of the presented synopsis is to explore the process of preparing patients for handicap stage assessment by GMP and the challenges which face a GMP related to this process. The methods used are: meta-analysis of legal and medical documents for disability assessment; and participatory research method e.g. follow up of the patients' path and the procedures in TEMC. On the bases of this study recommendations are proposed referred to the effectiveness of the MEW-procedure and the role of GMP in the disability stage assessment process.

Key words: General Medical Practice, Medical Expertise for working capacity, Handicap, Territory Expert Medical Commission

22. **Vankova, D., Mancheva, P., 2015. Quality of Life of Individuals with Disabilities. Concepts and Concerns, Scripta Scientifica Salutis Publicae, Volume 1, N 1, pp. 21-28.**

ABSTRACT: The number of people with disabilities has grown tremendously for the last 15 years in Bulgaria. Standardized quality of life instruments can be helpful in the development of public policies which target the needs of this population. The quality of life paradigm is a challenging perspective for considering, planning and implementing changes within the area of disabilities. Moreover, an interview with a disabled person about her/his subjective health is a human care with a positive impact on the overall well-being of the individual. This paper aims at stimulating a debate on these topics, by investigating the “quality of life” and “disability” territories. Further, a study on quality of life of individuals with disabilities is presented. The objectives of this study are (1) to measure the quality of life of a representative sample of 305 individuals with disabilities, who are patients from a general TEMC (St. Marina University Hospital, Varna) by using the WHO generic questionnaire (WHOQOL - BREF) - 26 questions; four-domains structure: Physical health, Psychological health, Social relationships, Environment. (2) Further, to define the influence of the four domains on QoL, (3) to analyze the relationship between QoL and socio-demographic characteristics, (4) as well as to assess the influence of physical pain on QoL. Methods: A cross-sectional study was conducted in 2011 using a representative sample of the register of a general TEMC (n=305, >18 years old). Respondents were selected through the method of three-stage random selection. Results: As a result of multiple-regression analyses was found out that all the domains have influence on QoL but most influential is the “Environment” domain (0.394), followed by “Physical health” domain (0.354), “Psychological health” domain (0.261) and “Social relationships” domain (0.169). 95.80% of the patients who reported higher levels of pain have lower QoL. No relations were found between socio-demographic characteristics of the patients and their QoL. Nowadays, the TEMC-mission has to cover not only expert-assessment and integration of persons with disabilities into society. TEMC-mission should also involve the improvement of QL of the people with disabilities. A medico-social approach for handicap-assessment is proposed as a prerequisite for sustainable development of the public health policies concerning people with disabilities. Key words: Quality of life, Disability, WHOQOL – BREF, Territory Expert Medical Commission

23. Vankova, D., 2016. Conceptual and Methodological Approaches to Quality of Life- a public health perspective, Scripta Scientifica Salutis Publicae, Volume 1, 2015, N 2, p. 7-13.

Abstract: Quality of life is a major goal in the context of public health. It is important, both as a needs assessment tool and as an outcome measure in health promotion interventions. QoL has been frequently measured but seldom explicitly defined. The aim of this article is to discuss a wide range of conceptual and methodological issues related to QoL. The classical Being-Belonging-Becoming approach is presented. Further, the methodology for QoL assessment covers a wide range of topics. It involves the taxonomy of QoL definitions, a classification of QoL instruments, and recommendations how to choose the right questionnaire with the relevant psychometric properties. There is a need for more research based on carefully selected measures of QoL chosen as being of particular importance to individuals and to the hypotheses being tested. Measuring health rather than disease is a methodological challenge which has recently received more attention and should be further explored in target-setting exercises at a community level. **Keywords:** quality of life; health; concept; methodology

24.

Grozeva, E., Simova, J., Vankova, D., Naneva, Z., Grupcheva, Ch., 2016. Retinopathy of Prematurity- Bulgarian perspective of a global epidemic, Scripta Scientifica Salutis Publicae, 2 (1), 37-45.

Abstract: Retinopathy of Prematurity (ROP) is in the focus of public health interest as far as it is one of the most common potentially avoidable causes of visual loss in childhood and can lead to vision impairment and blindness. Therefore, it has lifelong implications for the affected children, their families, but also for the whole society. In Bulgaria, the processes of continuous health care transformations have led to lower quality control over ROP- screening processes. The aim of the presented study is to make a horizon scanning research, which includes: 1) introduction of some ROP-related definitions; 2) a clinical and public health overview of ROP from an international and Bulgarian perspective; 3) presentation of the organizational structure of screening, the early diagnosis and therapy of ROP in Bulgaria. The methods used are: meta-analysis of global and national data on ROP; sociological method- questionnaire distributed amongst the ophthalmologists who diagnose and treat ROP and participatory research method e.g. follow up of the patients' path and the clinical and public health procedures. Globally, the three waves of the ROP-epidemic are described. Nationally, the Bulgarian ROP-related picture is drawn, summarizing and analyzing the results from the interviews with ophthalmologists engaged with ROP-screening from all 28 administrative regions of Bulgaria (Period: April-September, 2015). Finally, after an extensive drill-down of the Bulgarian context and the global developments, locally relevant health policy strategies are proposed like development of a National Consensus on ROP and Registry database of ROP in Bulgaria. Further, a three-level ROP-screening procedure is outlined and the telemedicine application grounded.

Key words: retinopathy of prematurity, epidemiology, Bulgaria

25.

Georgieva, F., Vankova, D., 2016. The impact of pruritus on Quality of Life of Patients with Lichen Simplex Chronicus, Scripta Scientifica Medica, Volume 48, 2, pp 52-54.

Lichen Simplex Chronicus (LSC) is a skin disorder affecting patient's psychosocial and functional status. It is associated with severe pruritus, sleep disturbances, anxiety and depression. Patients with LSC tend to have poor social skills or interpersonal resources and a lack of flexibility. Therefore, a study of their self-reported health status alongside with a clinical investigation is a necessary precondition for successful therapeutic results.

The aim of the study is to assess the impact of LSC on patients' quality of life (QoL) with a standardized dermatology-specific quality of life instrument- Dermatology Life Quality Index (DLQI). Further, the influence of specific disease-related and socio-demographic characteristics on QoL have been analyzed.

Materials and Methods: The presented QoL-study enrolls 190 out-patients diagnosed with LSC. It is a part of a wider research project on LSC. Demographic data and disease-related characteristics were collected in addition to the DLQI questionnaire. Individuals with psychiatric disorders and/or those using antidepressants have been excluded. The DLQI instrument consists of 10 questions (Q1 to Q10) grouped in six domains. The use of the standardized instrument allows some international comparisons.

Results and Discussion: The total DLQI score reported by the LSC-patients is 8.58 ± 3.348 . Consequently, LSH moderately affects the QoL of the patients. Patients scores were significantly high for Q1 (symptoms), Q9 (sexual difficulties) and Q10 (treatment) ($p < 0=001$). All the reported and analyzed results indicate that LSH has a negative impact on all the QoL-domains for every patient ($p < 0.001$). No significant relationship could be found between patients' QoL and disease-related (duration and stage) and social characteristics (urban/rural and level of education) ($p=0.194$). Specific for our patients was high score for Q10 (treatment) (median 2.00, range 1.00-2.00) ($p < 0=001$). This is the first study in our country, which aims to measure the impact of LSH on patients' QoL among both male and female. DLQI proved to be a simple and practical questionnaire technique for routine clinical use.

Keywords: quality of life, lichen simplex chronicus, Dermatology Life Quality Index.

26. **Vankova, D., Health Technology Assessment – Frame and Picture, 2016. Editorial, Scripta Scientifica Medica, 48 (3), 7-7.**

Resume: Health Technology Assessment (HTA) is the frame, which outlines the complex analysis of the emerging novel drugs, devices, procedures and organizational systems used in health care. HTA is still an innovation itself in Bulgaria. Therefore, picturing HTA is a challenging task as far as it is a multifaceted process. HTA by definition is the systematic evaluation of the properties and effects of a health innovation addressing the direct and intended effects of this technology, as well as its indirect and unintended consequences. The key method for HTA involves synthesizing available information, which has generally come to be called “systematic review” by the Cochrane Collaboration and other scientific entities. HTA is the common language that brings together the stakeholders- academics, medical researchers, physicians, economists, epidemiologists, patients' organizations, ethicists, lawyers, etc. Consensus is sought on a value-based scientific analysis of the efficacy, effectiveness, safety and appropriate conditions for use of the various healthcare technologies. Metaphorically, HTA has the role of the conciliator in the potential conflict between the health demands and the limited public resources. The HTA mission is to support the political decision-making in health care because no country can provide health therapies for all patients for any condition for all time.

27. **Manolova Y., Vankova, D., Grupcheva, Ch., 2017. Patient-Reported Outcomes – an Approach and Application in Amniotic Membrane Transplantation, Scripta Scientifica Salutis Publicae, 3 (1), 7-13.**

ABSTRACT: Patient-reported outcomes (PROs) are a comparatively novel concept in medicine and in public health services evaluation. It relies on the fact that medical technologies are not able to give all the information about the treatment or a medical condition. Some essential data can be obtained only from the patient. Herewith, the PROs approach is presented in relation to amniotic membrane transplantation (AMT) which is applied to patients who have been treated at Varna Specialized Eye Hospital for different severe anterior ocular surface diseases (AOSDs). The aim of the study is to present the PROs approach and the created especially for the study Patient-Reported Outcome Measures (PROMs) tool. Further on, we aim to summarize, analyze and discuss the PROs data

of the study. **MATERIALS AND METHODS:** The presented PROs study enrolls 306 hospitalized patients diagnosed in seven cohorts and suitable for AMT for a period of seven years (2010-2016). It is a part of a wider research project. Demographic data and disease-related characteristics were collected in addition to the PROMs questionnaire. The PROMs instrument consists of 4 domains/questions, and the possible answers are arranged in ordinal scales. The first domain is Pain, and the possible answers are 5 (0 - none; 1 - sometimes low; 2 - always low; 3 - moderate to severe; 4 - always severe). The second domain is Photophobia, and the possible answers are 4 (0 - none; 1 - only at strong light; 2 - at daylight; 3 - at moderate light). The third domain is Secretion and the possible answers are 4 (0 - none; 1 - watery; 2 - mucous secretion; 3 - purulent discharge). The fourth domain is Hyperemia and the possible answers following the Efron grading scale are 5 (grade 0 - normal; grade 1 - trace; grade 2 - mild; grade 3 - moderate; grade 4 - severe). **RESULTS AND DISCUSSION:** The AM treatment resulted in a significant reduction of the symptoms in all domains ($p < 0.001$). Regarding the Pain domain, in all the groups, over 60% of the patients reported improvement. More than 90% of the patients with the most severe conditions like keratitis reported improvement. The reported and analyzed results indicate that AMT has a positive impact on all the PROs domains – Pain, Photophobia, Secretion and Hyperemia, for every patient ($p < 0.001$). This is a novel study for Bulgaria, which aims to measure the impact of AMT on PROs among a large number of patients with severe AOSDs divided into seven cohorts for seven years. AMT proved to be a surgical method for treatment of chronic, recurrent AOSDs that improve patients' subjective well-being.

Keywords: patient-reported outcomes and measures, amniotic membrane transplantation

28.

Ванкова, Д., 2017. Социален капитал в общността- необходимо условие за развитие на здравеопазването, Социална медицина, Година XXV, брой 4, стр. 2-4.

Резюме: В здравеопазването се заговори отново за необходимостта от създаване и поддържане на социален капитал поради причини, свързани с: 1) нарастващата нужда от доверие между пациент и лекар, между здравните специалисти и между представителите от различните нива в здравеопазването; 2) възникването на нови, включително и дигитални, форми на предлагане на здраве, базирани на иновативни платформи, изискващи доверие при размяната на услуги; 3) развитието на стратегии за равен достъп в здравеопазването и повишаване на качеството на здравните услуги. В настоящата статия се представя теоретичен и емпиричен обзор на социалния капитал и неговата връзка със здравето. Дискутират се изследвания в тази посока, които доказват ролята на социалния капитал за осигуряване на иновативни, качествени и достъпни здравни услуги.

Ключови думи: Социален капитал в общността, здравеопазване

29.

Ванкова, Д., 2017. Качество на живот в здравеопазването - изследване на историческите корени във философските теории за щастието, Асклепий Volume 13, брой 1, стр. 154-160.

Резюме: Фундаменталният подход към концепцията „качество на живот“ (КЖ) в медицината и общественото здраве неизбежно доказва родствената ѝ връзка с философските теории за щастието. В настоящия доклад щастието се разглежда като система от ценности, на която се основават идеите за КЖ, включително и в здравеопазването. Целта е да се изследва развитието на философските традиции, свързани с щастието от античността до наши дни и да се покаже историческата им връзка с концепцията за КЖ. Проследяват се и се описват етапите, през които преминава европейската цивилизация в изучаването на щастието чрез прилагането на историческия научен метод. Изследването се фокусира върху въпросите за смисъла и съдържанието на щастието, и за пътищата към постигане на най-добрия възможен живот през вековете. Доказва се аналитичната свързаност на здравето с щастието чрез концепцията КЖ.

Keywords: Quality of life, history, happiness

VI.

ПЪЛНОТЕКСТОВИ ПУБЛИКАЦИИ В РЕФЕРИРАНИ БЪЛГАРСКИ НАУЧНИ СБОРНИЦИ.

30.

Ванкова, Д., Михайлова, Н., Фесчиева Н., 2014. Активно стареене и социален капитал, Научни трудове на Русенския Университет , том 53, серия 8.3, стр. 263-268.

Резюме: В наши дни се въвежда понятието „активен живот на възрастните хора“ (active ageing). На преден план се извежда възможността за гъвкав избор за начина на живот в напреднала възраст – посредством участие в обучения, заетост, осъществяване на различни доброволни дейности и предоставяне на грижи. Целта на настоящия доклад е да обрисуваме демографската и епидемиологична картина на застаряващото население в България. Представени са резултати от представително проучване, където е изследвано качеството на живот, свързано със здравето (КЖсЗ) на старите хора и детерминантите, които влияят на КЖсЗ, с акцент върху СК. От друга страна защитава се тезата, че старите хора са СК за общността. Оползотворяването на техния опит, мъдрост и умения трябва да са неделима част от развитието на обществото ни.

31. **Фесчиева, Н., Ванкова, Д., 2016. Промоция на здраве – необходимата предпоставка за активно стареене, Найденова, П., Михова, Г. (съст.) Възрастните хора като ресурс в развитието, стр. 289-309, в Център за демографски изследвания и обучение, Славена: Варна.**

Abstract: The objective of this paper is to explore the concepts of active ageing and health promotion and to outline key definitions and principles. A picture of the epidemiology of ageing is drawn and the health challenges, related to ageing are presented. The key messages are that healthy ageing is a “mission possible” if health education, healthy behaviours and disease prevention start at earlier stages of life. A health promotion set of recommendation is proposed with a respect to elders as a human and social capital of the society.

Key words: active ageing, health promotion, epidemiology of ageing, healthy ageing set

32. **Ванкова, Д., Фесчиева, Н., 2016. Качество на живот и здраве при възрастните хора, в Център за демографски изследвания и обучение, Найденова, П., Михова, Г. (съст.) Възрастните хора като ресурс в развитието, стр. 253-273, Славена: Варна.**

Abstract: The Quality of Life (QL) concept has the social potential to optimise the ageing process and to improve the health status of older adults. The aim of this scientific report is threefold: 1) To present the QL and health-related quality of life concepts (HrQoL). Taxonomy of Quality of Life definitions in health care is provided. Further, the reasons to focus on HrQoL- issues for the health promoters and rehabilitation workers are summarized: HrQoL as an outcome measure, needs assessment tool etc. 2) To make a brief overview of the health instruments philosophy and 3) To outline the quantitative results from a community study with a generic instrument – EQ-5D-3L. The elderly (above 65 years of age) report lower health-related quality of life. Strategies and interventions aiming at improving their HrQoL are at utmost social necessity in Bulgaria. One of the recommended essential steps is including educational modules in the health care specialties programs. The final discussion and conclusions support the motto “Adding life to years, and not just more years to life!”.

Key words: quality of life, health, ageing, health-related quality of life instruments

33. **Ванкова, Д., 2016. Стареење и Ценности в Обществото, за ‘Колелото на живота’ от Лекарната къща в Панагюрище; за ценностите, солидарноста между поколения и за влиянието им върху здравето. в Найденова, П., Михова, Г. (съст.) Възрастните хора като ресурс в развитието, стр. 413-426, Славена: Варна.**

Резюме: Младите често гледат на старостта като на далечна чуждестранна дестинация. Естественият страх от старостта, от неизвестноста, подобно на каскадният ефект на доминото, води до увеличаване на тревожността в годините. Изследванията показват, че негативното отношение към биологичните процеси на стареење при младите е в пряка връзка с влошаване на здравето в по-късна възраст. Българите преминават през „четвърти преход“, заедно с политическите, икономическите и демографските промени в обществото. Традиционните ни национални добродетели, които формират нашата ценностна система са застрашени от материалната несигурност и ежедневиия стрес. В настоящия доклад те се разглеждат през призмата на

изследователя в областта на общественото здравеопазване. Защи́тава се тезата, че следването на ценностите, свързани с добродетели като съчувствие, справедливост, чувство за общност, са пътя, по който трябва да вървим. Култивирането на определен набор от добродетели, обобщени в 7 групи, е рецепта за хармонично междупоколенческо общуване и „здравословно посрещане“ на старостта. Изследвания в областта на медицината и клиничната психология, доказват, че когато възрастните хора се чувстват обичани и подкрепяни те оценяват по-високо своето здраве. Обществата, в които уважението и грижата за възрастните е социална ценност имат бъдеще.

Ключови думи: повъзрастяване, добродетели, ценности, здраве

34. **Глинков, С., Радева, Р., Радкова, Ж., Клисурова, М., Петева, Й., Петров, Цв., Ванкова, Д., Шишков, Р., Групчева, Х., 2016. Повишаване видимостта на научните разработки- инициативи на Медицински Университет- Варна, в отговор на световните тенденции за „Отворена наука“. В „Интернет либерализация – предизвикателства и добри практики пред интелектуалната собственост“- сборник с доклади от четвъртия национален семинар с международно участие- 26-27. 04. 2016, УНИБИТ, Издателство „За буквите- О писменехъ“: София, стр. 359-375.**

Въведение: Световните тенденции за „Отворена наука“ са част от визията на нашия университет за създаване на достъпно и динамично научно пространство. Във връзка с това през последните 2 години в МУ-Варна се създадоха: платформа за научни медицински списания с отворен достъп, профили на автори на МУ-Варна в Google Scholar и академичен репозиториум на научни трудове. Цел: Да се представи процеса на прилагане на идеите, свързани с тенденциите за „Отворена наука“ в МУ-Варна и резултатите от реализирането им.

Материали и методи: Използвани са световни бази данни и наукометрични интернет инструменти за проследяване на международната и национална публикационна видимост. Проучен е световния опит в областта на публикуването на научна продукция – анализ на съдържанието на нормативни документи, стандарти и етични норми за публикуване, анализ на системите за индексирание и рефериране на научни уеб сайтове и информационни портали, направен е сравнителен анализ на успешни чуждестранни практики в областта на редакционната дейност. Разгледани и анализирани са възможностите и предимствата на различни програмни продукти с отворен код за създаването на институционален репозиториум. Проследени и осмислени са политиките и подхода на различни академични институции, обединения и световни организации в приложението на идеята за „Отворена наука“ и „Отворен достъп“. Резултати и обсъждане: Представят се резултатите от горепосочените инициативи: повишена публикационна видимост и реферируемост (в 14 международни бази данни), повишена цитируемост, възможности за научно сътрудничество, повишена откриваемост и популяризиране на нашите автори, както и на самия университет в интернет пространството. Обсъждат се настоящи и се предлагат бъдещи инициативи за затвърждаване на получените резултати и насоки за по-нататъшно развитие.

Заключение: Постигнатите цели са в резултат на възприетата от МУ-Варна политика на отворен достъп. Направиха се инвестиции във

висококвалифицирани кадри. Представените инициативи не са само примери за добри практики. Те са продукт на устойчивата симбиоза между различните „клетки“ на един цялостен „организъм“.

Ключови думи: отворена наука, отворен достъп, видимост, цитируемост, индексирание, рефериране, репозиториум, бази данни.

35. **Фесчиева, Н., Михайлова, Н., Ванкова, Д., 2017. Стареенето – проблем на общественото здравеопазване, в „Политики за подкрепа на потенциала на възрастните хора като обществено значим ресурс”, Издателство Print Co: Варна, стр. 77- 84.**

Резюме: Общественото здраве е наука и изкуство за профилактика на заболяванията, за удължаване на живота и ефективно укрепване на здравето, чрез организираните усилия на общността, като гарантира на всеки гражданин рожденното му право на здраве и дълголетие. Разгледани са трите групи задачи на общественото здравеопазване в контекста на демографското стареене и епидемиологичните особености, свързани с това. Разсъждава се върху социалните и здравни последици и противоречията, които следват. Пътят за противодействие е един: профилактиката на хроничните заболявания в късна възраст трябва да започне още от ранните периоди на индивидуалното развитие и да продължи през целия живот. Стареене не означава непременно инвалидност и зависимост. Обединените усилия на личността, семейството, обществото в създаването на общественоздравни политики целящи осигуряване на условия за активно стареене са пътя напред. Ключови думи: стареене, обществено здравеопазване, последици/противоречия/ противодействия.

36. **Радкова Ж, Петров, Цв., Ванкова. Д., 2017. MUVOAR - обединена платформа за навигация в собствени и чужди научни бази данни, в сборник с доклади от Пети национален семинар «Интелектуална собственост, иновации и научна дейност в глобална среда», УНИБИТ, Издателство „За буквите- О писменехъ“: София, стр.185-196.**

Резюме: Динамичното развитие на глобалната наука е благоприятна среда за създаването и поддържането на различни по вид и предназначение бази данни. В отговор на тези тенденции, в Медицински университет - Варна (МУ-Варна) бе създадена обединената платформа MUVOAR, чиято цел е да навигира изследователите в собствените и чужди научни бази-данни. MUVOAR е електронна система, разработена от университетското издателство, която позволява обединено търсене сред всички създадени от МУ-Варна бази-данни: пълнотекстовите on-line системи за научна периодика и научни конференции, и Репозиториума на университетската библиотека, съдържащ резюмета на автореферати, дисертации и монографии. Тези бази обхващат академичната продукция на МУ-Варна, и улесняват изследователите в процеса ‘търсене-намиране-използване’ на научна литература в различни типове издания. MUVOAR позволява добавяне на други научни ресурси, включително чужди научни бази-данни, които да бъдат включени в общото търсене, при условие, че тези ресурси предоставят метаданни по стандартен протокол и университетът има осигурен достъп до тях. Появата на MUVOAR във виртуалната реалност е навременна, поради увеличаващата се нужда от страна на академичния състав да използва най-

съвременни източници на информация и улеснява потребителя в издирването на научна информация. MUVOAR спестява интелектуален и времеви ресурс, който би бил загубен при търсенето в различни платформи, със специфичен интерфейс и начин на работа. В заключение, MUVOAR изцяло поддържа мисията на университетската библиотека и издателство да бъдат медиатори при обмяната на научно-приложна информация между потребителя и глобалната медийна среда.

Ключови думи: Медицински Университет- Варна, научни бази данни, MUVOAR.

37. Фесчиева, Н., Ванкова, Д., 2017. Здравна хетерогенност и диференцирани политики за активен живот на възрастните хора, стр. 85-98, в „Социални услуги за възрастните хора в зависимост“, Славена: Варна.

Резюме: Възрастните хора са в епицентъра на демографските, социологическите и икономическите научни проучвания и анализи. Изследват се и промените в здравеопазването, до които водят процесите на повъзрастяване. Публикуват се резултати от проекти сред хора с увреждания над 60 години, сред пенсионери, които са в социална изолация и имат нужда от подкрепа. Проследява се влошеното здравословно състояние на хронично болни възрастни пациенти. Има обаче и хора, които успешно направляват живота си, поддържайки добро качество на живот, свързано със здравето, въпреки неизбежните процеси на стареене в човешкия организъм. В доклада се представя концепцията „здравна хетерогенност“ и се дават доказателства за различията сред възрастните индивиди, които водят до хетерогенност на индивидите във възрастта над 60 години. За да бъдат ефективни, здравните политики за активен живот на възрастните хора би трябвало да бъдат диференцирани, отразявайки различията.

VII. ПУБЛИКУВАНИ РЕЗЮМЕТА В РЕФЕРИРАНИ ИЗДАНИЯ ОТ УЧАСТИЯ С ДОКЛАДИ ИЛИ ПОСТЕРИ В МЕЖДУНАРОДНИ НАУЧНИ ФОРУМИ.

38. Vankova, D., Kerekovska, A., Kostadinova, T., Usheva, N., 2013. Health-related Quality of Life in the Community. Assessing the Socio-Economic, Demographic and Behavioural Impact on Health-related Quality of Life at a Community Level: Evidence from Bulgaria, Proceedings database, EuroQol Foundation, 2012, 29th conference, https://eq-5dpublications.euroqol.org/download?id=0_53790&fileId=54204, accessed 04, 2018

Background: The overall objective of this study is to measure and analyze the health-related quality of life (HrQoL) in a community – the town of Burgas and further to assess the influence of demographic, socio-economic and behavioral factors on HrQoL.

The study reflects three important developments in the new Bulgarian public health: (1) a broadening of our understanding of the nature of health and its determinants, (2) a greater appreciation of the importance of a community perspective, and (3) a growing interest in the use of health related quality of life

indicators. Methods: A cross-sectional study was conducted in 2011 using a representative sample of the community of the town of Burgas (n=1050, 18 + years old). The survey sample was drawn using the method of two-stage random selection – first selecting the living area and then randomly selecting respondents from a particular neighborhood- based on age/gender characteristics. The number of the respondents was determined by the official regional statistics for age, gender and number of people living in each neighborhood. The interviews were conducted by employees of the municipality under the supervision of the NGO “PublicHealth-99”. Data collected for each interview includes, observations of EQ-5D (the 3 level version), plus an additional questionnaire on age, gender, marital status, religion, ethnicity, educational level, occupation, sports, hobbies, smoking behavior and membership in 2 types of organizations. The collected information allows analyzing the relationship between HrQoL and SC through network-based approach. Preliminary Results have been presented.

39. **Vankova, D., 2015. Community-centered research in Bulgaria, a mixed-methods approach to health-related quality of life, European Journal of Public Health, 8th European Public Health Conference: Proceedings, Volume 25, Issue suppl. 3, page 291, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/eurpub/ckv175.046> ckv175.046, First published online: 6 October 2015, Impact factor – 2.591**

Background: Community is the setting where we grow, work, age and is the ‘center of gravity’ for the presented research. Exploring health-related quality of life (HrQoL) is an approach to detect inequalities. The overall study objective is to measure the HrQoL in a community (Burgas residents), and to assess the impact of socio-economic, demographic and behavioural factors on HrQoL. Methods: The study employs mixed methods sequential-explanatory design. During the first quantitative phase is used EQ-5D-3L instrument. A community representative survey (n = 1050, >18 years old) was conducted in Burgas in 2011 using face-to-face interviews based on the standardized questionnaire. During the qualitative phase was conducted a Delphi-study (in 2013). Results: People without any problem in all five dimensions represent only 26.5% (n=278) of the respondents, whereas 52.2% (n=548) reported a moderate problem in at least one dimension; any extreme problem reported 11.6% (n=122) of the respondents. The mean state of health recorded on the Visual Analogue Scale was 70 (SD ±23). There were differences in self-reported health based on the respondent’s age, occupation, education, income, smoking habits, membership in community groups. People who have hobby and practice sports assessed their health higher. The use of a cross-culturally validated instrument enabled international comparisons. The results were communicated during the following Delphi-study with key stakeholders; a consensus has been reached that the combination of routine health measures with HrQoL-data could provide better understandings of the community needs. Similar research in Bulgarian context has not been reported so far which demonstrates its social significance.

40.

Vankova, D., Feschieva, N., 2015. The Life Circle, The U-Bend and Public Health Policies –related to Ageing, Journal of Biomedical and Clinical Research, Vol. 8, No. 1, Suppl. 1, p. 35.

Resume: Life circle is a natural phenomenon. By 2050, 21.1% of the world population will be 60 years or older and 80% of this demographic group will live in low and middle-income countries like Bulgaria. The ageing of Bulgarians has become a major public health challenge. Aim: To provide evidence that asking old people about their health e.g. researching their well-being, subjective health and quality of life, not only the morbidity and mortality patterns, is essential for creating effective public health policies. Methods: A literature review about health policy related to ageing. Mixed-methods approach to health-related quality of life- a population study research. Discussion and conclusion: A conceptual policy framework that focuses on functioning rather than disease would be most relevant. A summary of research data (America's GS Survey, Eurobarometer etc.) shows that young people at the age of 18 assess very high their well-being and then this subjective assessment starts to decrease. Self-reported well-being is lower at the age of 40s and early 50s, followed by a steep increase at the age of 60s and over, forming the so called U-bend of life. Although in Western countries well-being has a typical U-shaped pattern related to age, it progressively decreases in older adults from Eastern Europe. Therefore, a mechanical transfer of policy models from west to east is irrelevant. Since better health status and longer survival are significantly associated with higher subjective well-being, public health policies towards ageing need to target this component. Ageing populations usually are associated with a higher demand for medical and social care. However, older people can be a valuable intellectual and economic support for their community.

Key words: ageing, public health policy, well-being

41.

Vankova, D., 2015. Policy Delphi Tehnique for Public Health Policy Development, Journal of Biomedical and Clinical Research, Vol. 8, No. 1, Suppl. 1, p.34-35.

Background: Efficient public health policies and practices count on analysis of the best available research evidences. The Policy Delphi technique is a systematic method for obtaining, exchanging, and developing informed opinion on an issue. The goals of the Policy Delphi are to describe a variety of alternatives to a policy issue and to provide a constructive forum in which consensus may occur. The method includes a multistage process. The methodology and core characteristics (Anonymity, Iteration, Controlled Feedback) are similar to the Classic Delphi. The definition of the term 'expert' in a Policy Delphi may differ from that of the Classic Delphi. It is crucial that a heterogeneous group of experts be identified, to gather all possible options on an issue. It has been observed that "a policy issue is one for which there are no experts, only informed advocates and referees". Aim: To describe the Policy Delphi technique and to present how it was used in a mixed-methods research study at a community level in Bulgaria. The study intended to

examine stakeholders' perceptions on health-related quality of life and its determinants, and further public health priorities to be outlined. Methods: A literature review about Policy Delphi technique. Its application is illustrated by a case example of a community research project on health-related quality of life. A two-round policy Delphi study was the second phase of a sequential explanatory mixed-methods design. Discussion and conclusion: The complexities of using the Policy Delphi methodology to explore policy options are discussed broadly in literature. The results and analysis of our Delphi-study at a community context has been published recently in a peer-reviewed setting which adds credibility to the work, and builds the body of evidence on this topic. Policy Delphi technique is a timely and effective tool that could benefit health policy development. Policy Delphi can offer researchers a means to explore levels of consensus on policy issues that have major effects on health policy. Practitioners may also benefit because it provides a useful way to assess and validate expert knowledge that could be contestable in a range of practice situations.

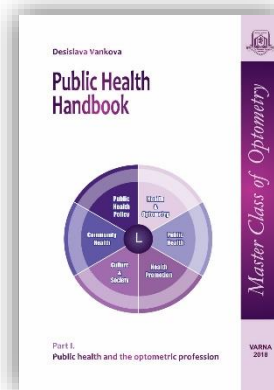
Key words: Policy Delphi Technique, public health policy

42.

Public Health Handbook, Part I. Public health and the optometric profession, 2018. Medical University-Varna Press, for Master class of optometry course, electronic and paper versions are available, 63 pages.

The public health modules are indivisible parts of the Master class of optometry course. The following themes are covered in the first part of the Public Health Handbook:

1. History of medicine, public health and the optometric science and profession.
2. Health, Optometry, Culture and Society.
3. Public Health, Essential Public Health Functions, Categories and Professions. The concept of Health Promotion.
4. Community Health Optometry.
5. Public Health Policy- analytical framework for eye health care provider.

X.

ТВОРЧЕСКА ПУБЛИКАЦИЯ В УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАНИЕ (CREATIVE ARTICLE):

43.

Vankova, D., 1999. Bulgaria – The Country with which I am in Love, International Newsletter, Maastricht University, volume 3, pp 9-11.